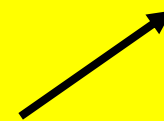

Členovci (Arthropoda)

Mnohonozí
(Myriapoda)

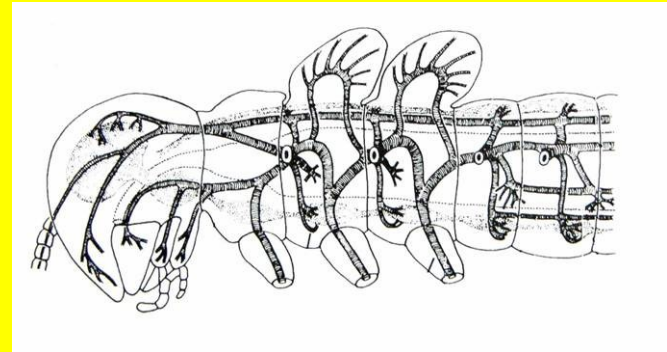
Šestinozí
(Hexapoda)

Vzdušnicovci
(Tracheata)

Podkmen: Mnohonozí (Myriapoda)

- Tělo členěno na hlavu a trup
- Velký počet párů noh na hrudi a zadečku
- 1 pár tykadel
- Nepárový spodní pysk - labium
- Dýchání vzdušnicemi
- Vylučování malpighickými trubicemi ektodermálního původu

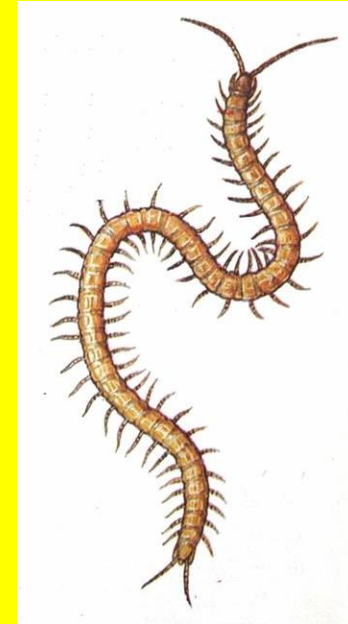
Třída: Stonožky (Chilopoda)

- Dorsoventrálně zploštělé tělo
- Predátoři
- 1. pár končetin - čelistní nožky s jedovou žlázou
- 66 druhů

Stonožka škvorová
(*Lithobius forficatus*)

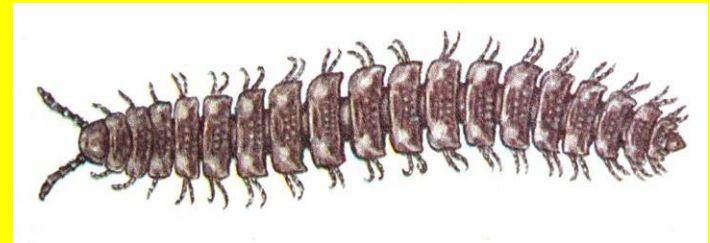

Zemivka
(*Geophilus* sp.)

Třída: Mnohonožky (Diplopoda)

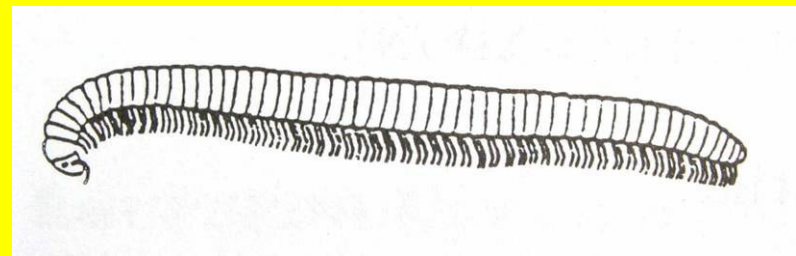
- Tělo na průřezu oválné
- Články zadečku se spojily po dvou - 2 páry noh
- Saprofágové nebo fytofágové
- 78 druhů

Plochule obecná (*Polydesmus complanatus*)

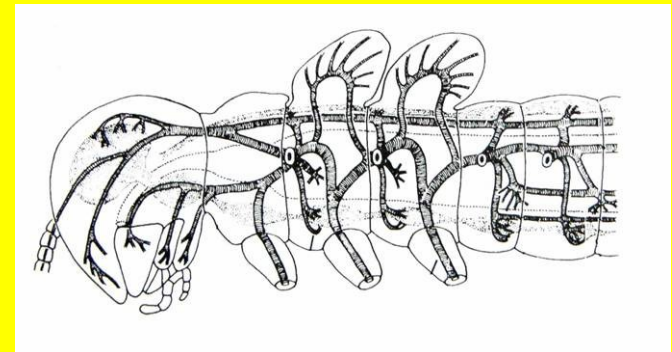
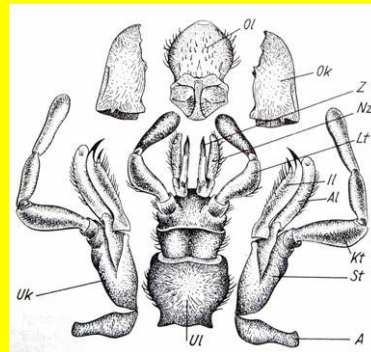
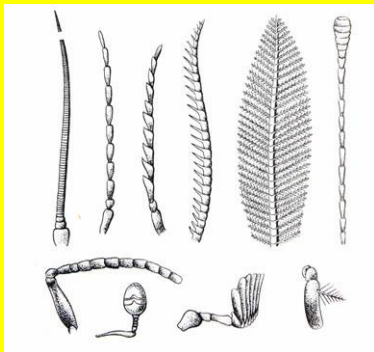
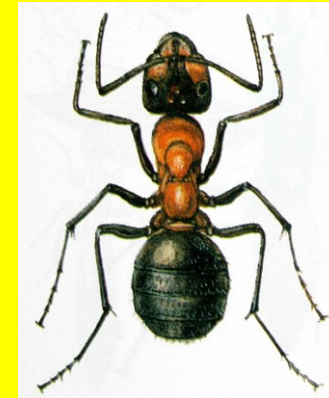
Mnohonožka jednopásá
(*Chromatoiulus unilineatus*)

Mnohonožka zemní (*Julus terrestris*)

Podkmen: Šestinozí (Hexapoda)

- Tělo členěno na hlavu, hrud' a zadeček
- 3 páry noh na hrudi
- 1 pár tykadel
- Nepárový spodní pysk - labium
- Dýchání vzdušnicemi
- Vylučování malpighickými trubicemi ektodermálního původu

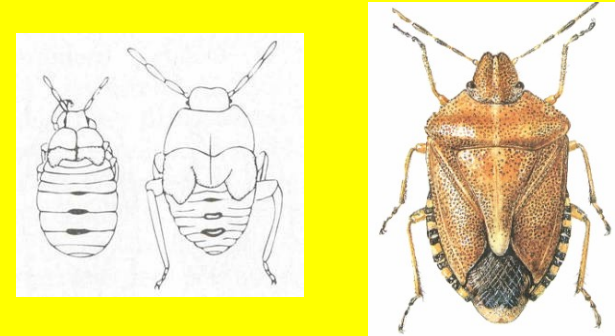
Vývoj a způsob života

Proměna nedokonalá (hemimetabolie) → **Není kukla**

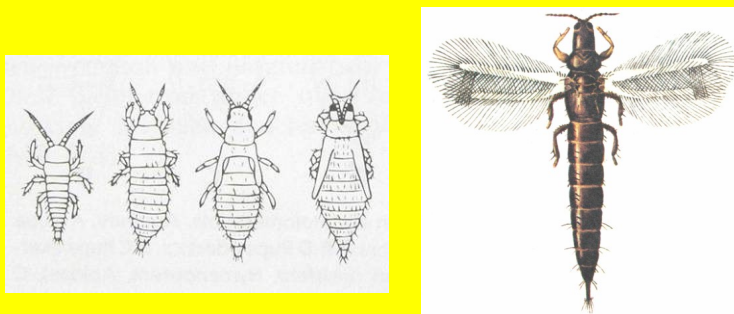
Paleometabolie

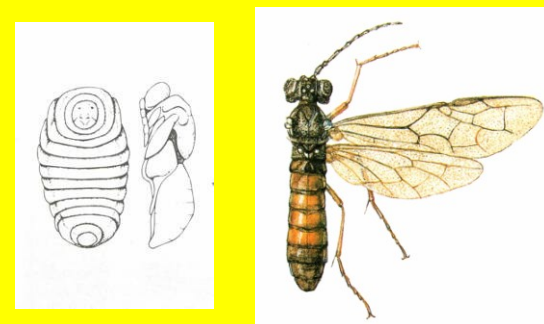
Heterometabolie

Neometabolie

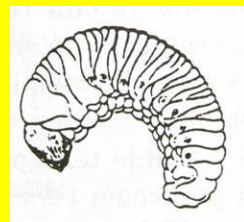
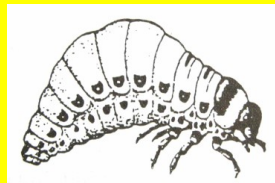
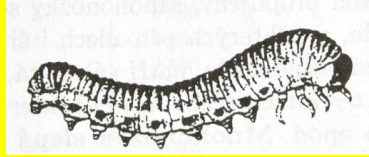
Proměna dokonalá
(holometabolie) → **Je kukla**

Typy larev a kukel druhů skupiny Holometabola

Larvy

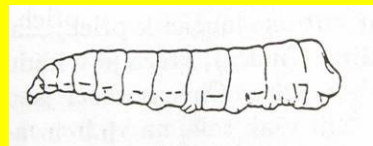
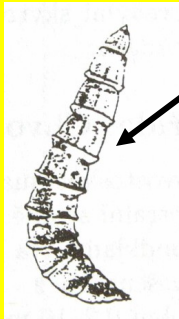
- Protopodní
- Polypodní
- Oligopodní
- Apodní

- eucephalní

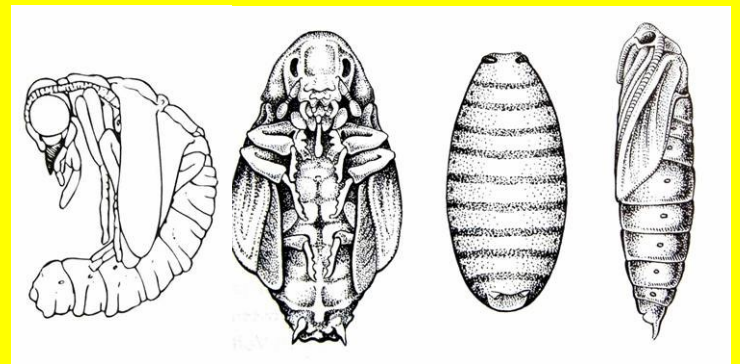
- hemicephalní

- acephalní

Kukly

- Kousací (pupa dectica)
- Nekousací (p. adectica)
  - volná (p. exarata)
  - mumiová (p. obtecta)

Význam šestinohých

- Užitékové druhy
- Opylovači
- Bioregulátoři (predátoři a parazitoidi)
- Bioindikátoři
- Půdní dekompozitoři
- Škůdci rostlin
- Skladištní škůdci
- Parazité a přenašeči patogenů a parazitů

System

Celosvětově dosud popsáno přes 900 000 druhů

U nás známo asi 28 000 druhů

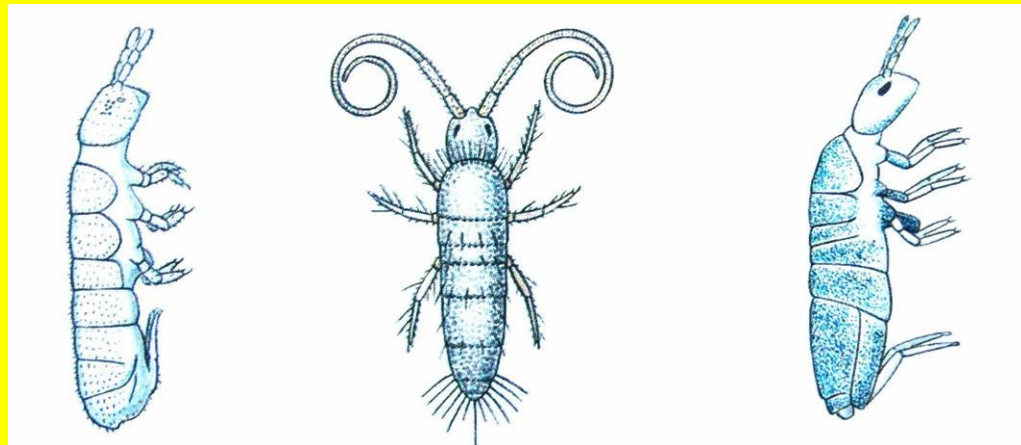
5 tříd, důležité

Chvostoskoci (Collembola)

Hmyz (Insecta)

Třída: Chvostoskoci (Collembola)

- 0,2-10 mm
- Tělo krátké, zadeček 6 článků
- Ventrální tubus na spodině 1. článku
- Skákací vidlice na 4. článku
- Saprofágové, méně fytofágové, významní dekompozitoři
- 400 druhů

Třída: Hmyz (Insecta)

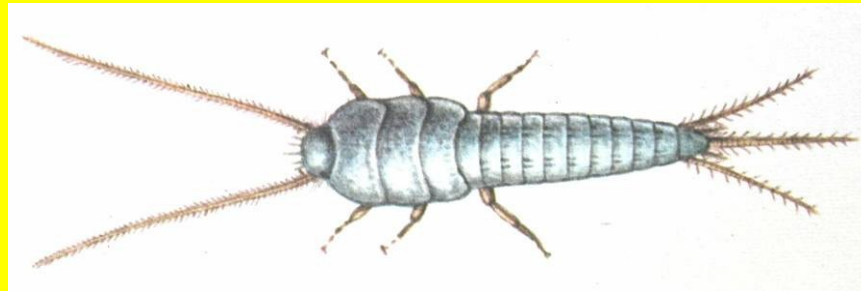
- 0,2-300 mm
- Obvykle 3 páry noh
- Složené oči, někdy navíc jednoduchá očka
- 6 hlavových, 3 hrudní, původně 12 zadečkových článků
- Asi 30 řádů, 25 u nás
- U nás známo asi 27 700 druhů

Podtřída: Bezkrídlí (Apterygota)

- Primárně bezkrídlí živočichové

Řád: Rybenky (Zygentoma)

- 0,5-2 cm
- Saprofágové nebo fytofágové, často synantropní nebo myrmekofilní
- 4 druhy (600)

Rybenka domácí (*Lepisma saccharina*)

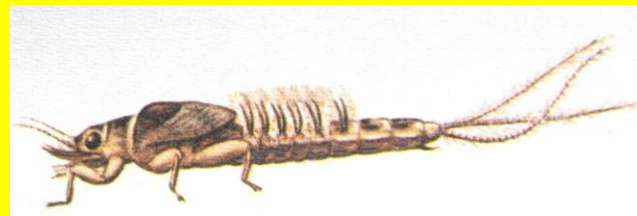
Podtřída: Křídlatí (Pterygota)

- Na středohrudi a zadohrudi křídla, druhotně mohou chybět

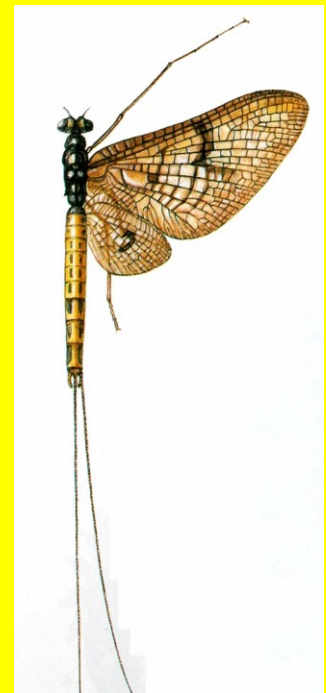
Skupina: Hemimetabola (proměna nedokonalá)

Řád: Jepice (Ephemeroptera)

- 0,5-6 cm
- Přední křídla velká, zadní menší nebo redukovaná
- Zadeček se 2-3 nitkovitými přívěsky (cerky, filament)
- Larvy ve vodě, fytofágní nebo dravé, dospělci potravu nepřijímají
- Larvy dýchají tracheálními žábry na zadečku
- Paleometabolie (subimágo)
- 106 druhů (2000)

Jepice obecná (*Ephemera vulgata*)

Řád: Vážky (Odonata)

- 5-15 cm
- Larvy i dospělci draví, larvy ve vodě
- Heterometabolie
- 72 druhů (4700)

Podřád: Motýlice (Zygoptera)

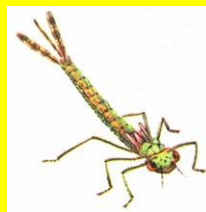
- Křídla stejného tvaru
- Složené oči se nestýkají
- Tracheální žábry na přívěscích na konci zadečku

Motýlice obecná
(*Calopteryx virgo*)

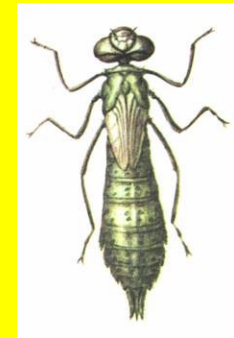
Motýlice lesklá
(*Calopteryx splendens*)

Podřád: Šídla (Anisoptera)

- Křídla odlišná
- Oči se stýkají
- Tracheální žábry ve stěně konečnicku

Šídlo modré
(*Aeshna cyanea*)

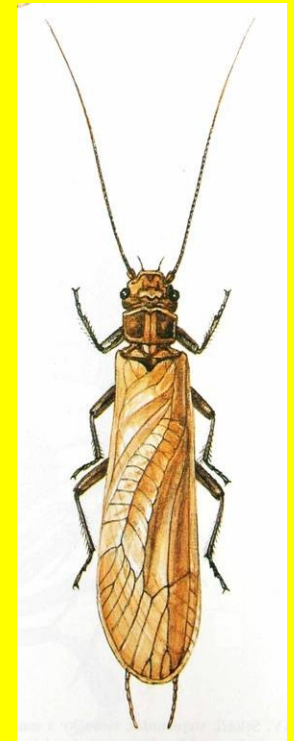
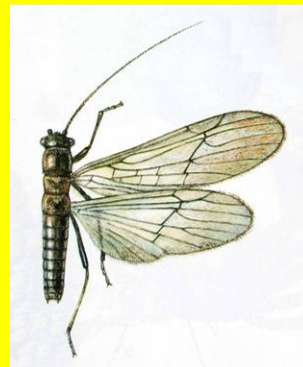
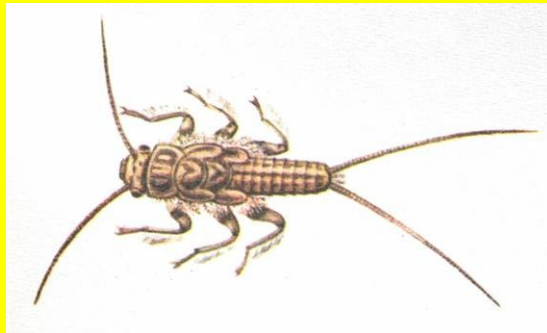

Vážka ploská
(*Libellula depressa*)

Řád: Pošvatky (Plecoptera)

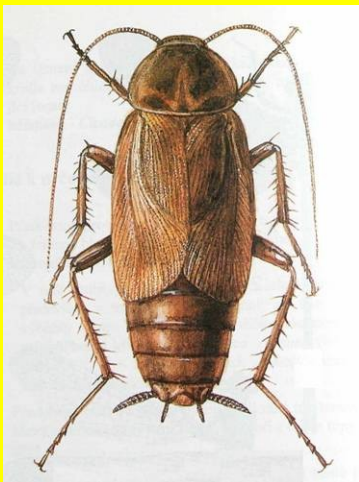
- 0,5-6 cm
- Larvy i dospělci se 2 nitkovitými přívěsky na konci zadečku (cerky)
- Křídla složena ploše na zadečku
- Larvy ve vodě
- Tracheální žábry na hrudi
- Heterometabolie
- 110 druhů (2000)

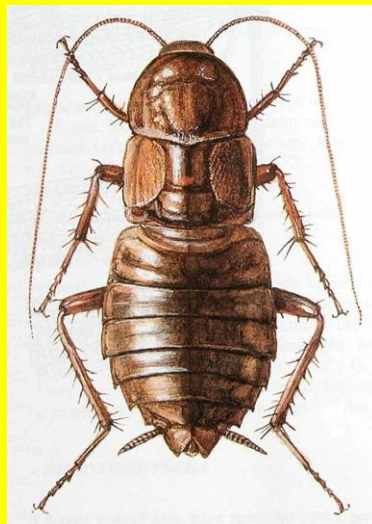

Řád: Švábi (Blattodea)

- 0,5-10 cm
- Široké, ploché tělo
- Přední křídla kožovitá, zadní blanitá
- Vajíčka v oothékách
- Heterometabolie
- Všežravci
- 11 druhů (3500)

Šváb obecný
(*Blatta orientalis*)

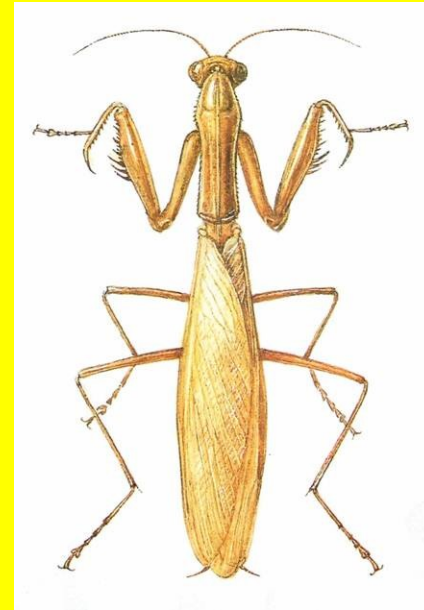
Rus domácí
(*Blattella germanica*)

Rusec tečkovaný
(*Hololampra punctata*)

Řád: Kudlanky (Mantodea)

- 2-15 cm
- Protáhlá předohrud'
- První končetiny uchvacovací
- Křídla složena na zadečku
- Vajíčka v oothékách
- Heterometabolie
- Predátoři
- 1 druh (2000)

Kudlanka nábožná
(*Mantis religiosa*)

Řád: Rovnokřídlí (Orthoptera)

- 1-15 cm
- Zadní nohy často skákací
- Křídla střechovitě na zadečku, přední kožovitá, zadní blanitá
- Často stridulační a sluchové orgány
- Heterometabolie
- 94 druhů (20 000)

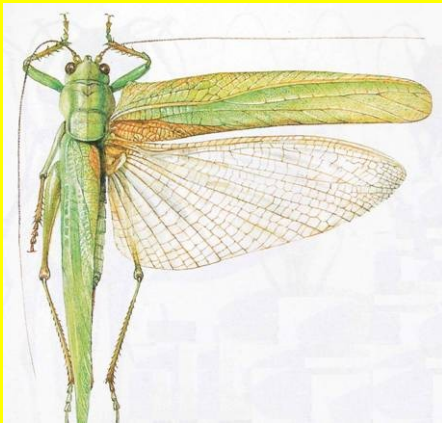

Podřád: Kobyly (Ensifera)

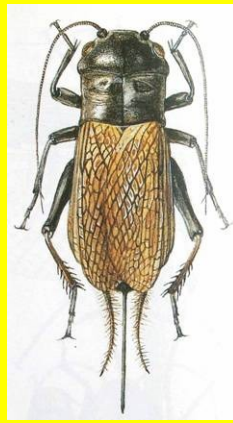
- Dlouhá tykadla
- Samice s kladélky
- Stridulují křídly
- Sluchové orgány na předních holeních
- Všežravci a zoofágové

Podřád: Saranče (Caelifera)

- Krátká tykadla
- Samice bez kladélek
- Stridulují třením zadních stehen o křídla
- Sluchové orgány na boku 1. článku zadečku
- Fytofágové

Kobylka zelená
(*Tettigonia viridissima*)

Cvrček polní
(*Gryllus campestris*)

Marša obecná
(*Tetrix subulatus*)

Saranče červenokřídlá
(*Oedipoda germanica*)

Řád: Škvoři (Dermaptera)

- 0,5-3 cm
- Tělo protáhlé
- Krátké krovky, 2. pár blanitých křídel
- Zadeček s klíšťkovitými cerky
- Heterometabolie
- Všežravci
- 7 druhů (1300)

Škvor obecný
(*Forficula auricularia*)

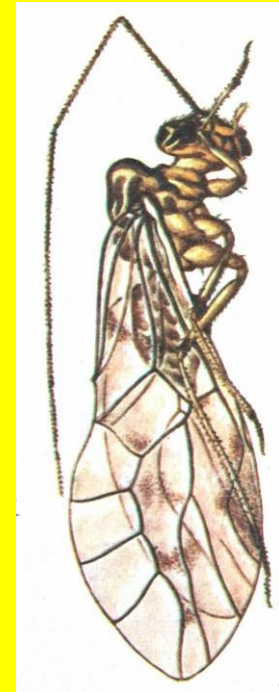
Řád: Pisivky (Psocoptera)

- 1-10 mm
- Blanitá křídla střechovitě složená na zadečku nebo chybí
- Mohutné dlátovité čelisti
- Heterometabolie
- Saprofágové i fytofágové
- Skladištní, muzejní a bytoví škůdci
- 70 druhů (2250)

Pisivka muzejní
(*Liposcelis
divinatorius*)

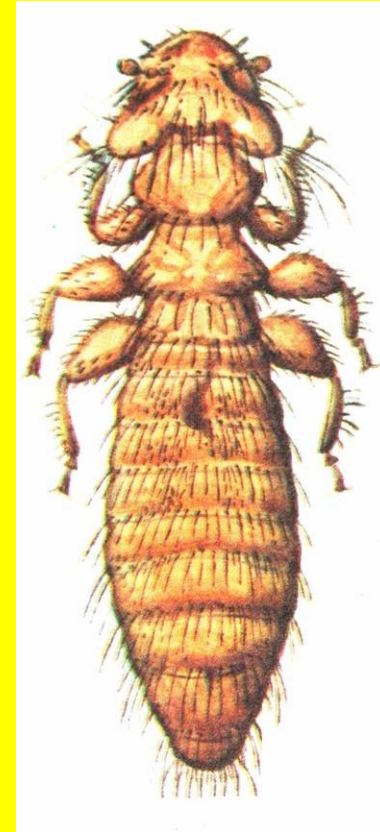

Pisivka velká
(*Pseudocerastis gibbosus*)

Řád: Všenky (Mallophaga)

- 0,5-5 mm
- Kousací ústní ústrojí
- Křídla druhotně chybí
- Redukce složených očí
- Hlava širší než hrud'
- Heterometabolie
- Druhově specializovaní parazité peří ptáků a srsti savců
- 340 druhů (3500)

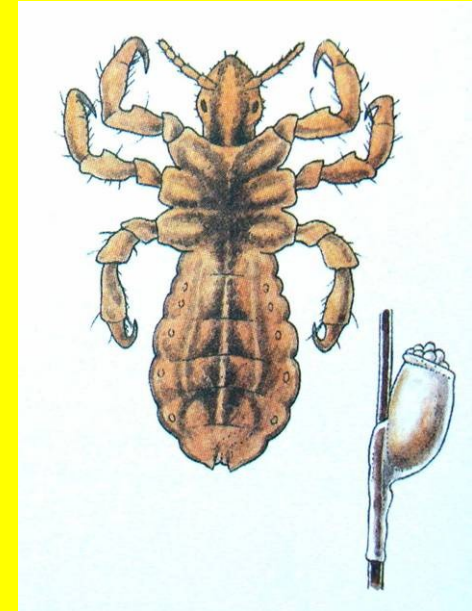

Luptouš bledý
(*Menacanthus pallidulus*)

Řád: Vši (Anoplura)

- 2-10 mm
- Bodavě sací ústní ústrojí
- Křídla druhotně chybí
- Redukce složených očí
- Hlava užší než hrud'
- Heterometabolie
- Druhově specializovaní krevsající parazité savců
- Přenašeči původců chorob a parazitóz
- 26 druhů (250)

Veš dětská
(*Pediculus capitis*)

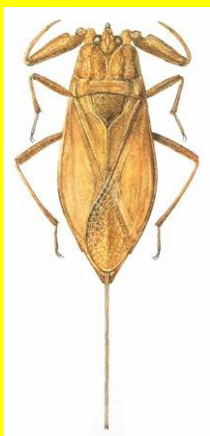
Řád: Polokřídlí (Hemiptera)

- 3-80 mm
- Bodavě sací ústní ústrojí
- Křídla ploše nebo střechovitě, někdy redukovaná
- Fytofágové, predátoři i parazité
- Škůdci rostlin, cizopasníci obratlovců, bioregulátoři
- 2480 druhů (přes 80 000)

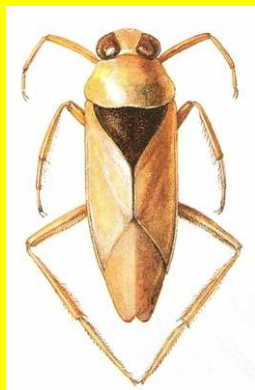
Podřád: Ploštice (Heteroptera)

- 5-30 mm
- Přední křídla polokrovky, zadní blanitá, někdy redukovaná
- Zápašné žlázy
- Heterometabolie
- Fytofágové, predátoři i parazité
- Škůdci rostlin, cizopasníci obratlovců, bioregulátoři
- 850 druhů (40 000)

Podřád: Ploštice (Heteroptera)

Spleš'ule blátivá
(*Nepa cinerea*)

Znakoplavka obecná
(*Notonecta glauca*)

Ruměnice pospolná
(*Pyrrhocoris apterus*)

Kněžice páskovaná
(*Graphosoma lineatum*)

Kněžice chlupatá
(*Dolycoris baccarum*)

Klopuška pruhovaná
(*Calocoris striatellus*)

Klopuška chlupatá
(*Lygus rugulipennis*)

Zákeřnice červená
(*Rhinocoris iracundus*)

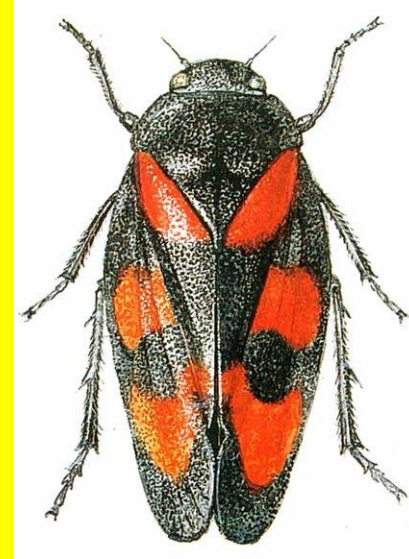
Síťnatka hrušňová
(*Stephanitis pyri*)

Štěnice domácí
(*Cimex lectularius*)

Podřád: Křísí (Auchenorrhyncha)

- 3-80 mm
- Křídla střechovitě nad zadečkem
- Velké složené oči
- Mohutná široká hlava
- Heterometabolie
- Sají rostlinné žlázy
- 575 druhů

Pěnodějka červená
(*Cercopis vulnerata*)

Cikáda viničná
(*Tibicen hematodes*)

Podřád: Mšicosaví (Sternorrhyncha)

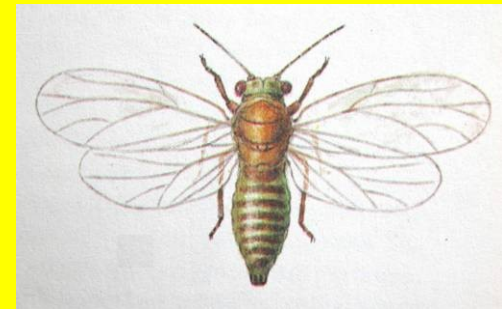
- Drobné druhy do 6 mm
- Dlouhá tykadla tvořená 3-11 články
- Výrazně hypognátní hlava
- Jemná křídla s redukovanou žilnatinou, obvykle složená střechovitě
- Častá partenogeneze a složité vývojové cykly
- Živí se rostlinnými šťávami
- U nás známo asi 970 druhů

Nadčeled': Mery (Psylloidea)

- Drobné druhy do 6 mm
- Dlouhá desetičlávková tykadla
- Složené oči a 3 jednoduchá očka na temeni
- Zadní nohy skákací
- Produkují vosk a medovici
- Heterometabolie
- Druhově specifíční parazité rostlin

Mera hrušňová
(*Cacopsylla pyricola*)

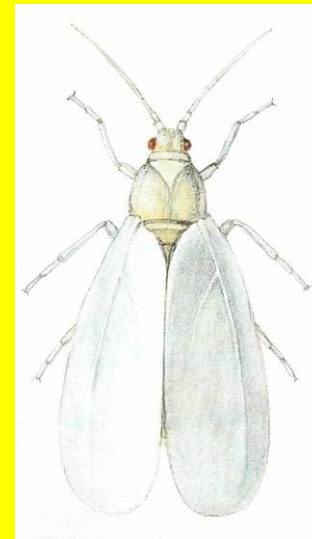
Merule mrkvová
(*Trioza viridula*)

Nadčeled': Molice (Aleyrodoidea)

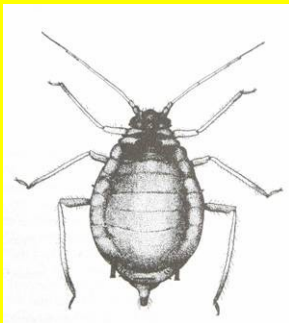
- Drobné druhy 1-4 mm
- Tělo a křídla pokryty bělavým voskovým popraškem
- Tykadla sedmičlánková
- Složené oči a 2 jednoduchá očka na temeni
- Neometabolie (pupárium)
- Polyfágní parazité rostlin

Molice skleníková
(*Trialeurodes vaporariorum*)

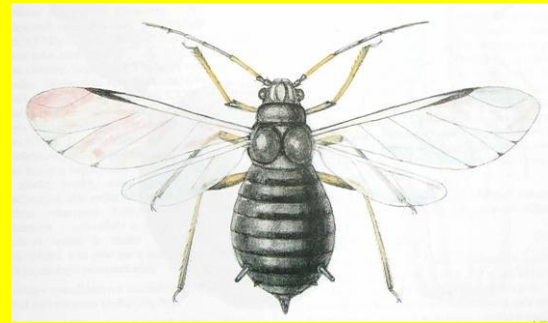

Nadčeled': Mšice (Aphidoidea)

- Drobné druhy 0,2-8 mm
- Tykadla se 3-6 články
- Na bocích 5. nebo 6. článku zadečku trubičkovité sifunkuly
- Poslední článek protažen ve chvostek (kauda)
- Většinou produkují vosk a medovici
- Heterometabolie, složité vývojové cykly (heterogonie, střídání hostitelů)
- Polyfágní i specializovaní parazité rostlin

Mšice maková
(*Aphis fabae*)

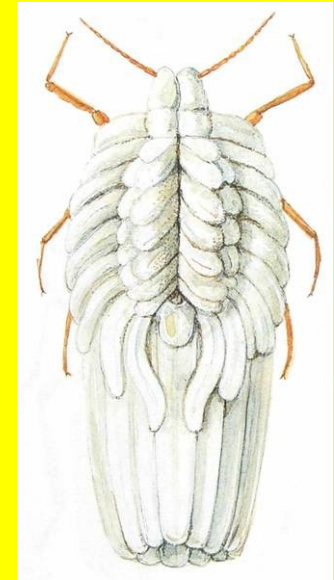
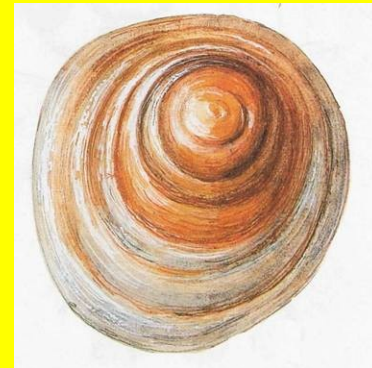
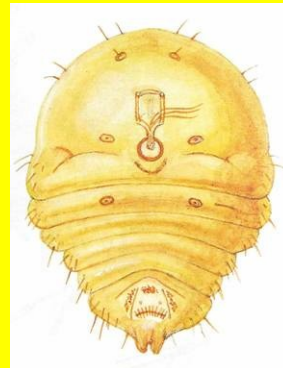

Nadčeleď: Červci (Coccoidea)

- Drobné druhy 1-15 mm
- Výrazný pohlavní dimorfismus
- Samci velmi drobní s 11ti článkovými tykadly, redukovaná křídla 2. páru, obvykle jen jednoduchá očka
- Samice neotenické, se zakrnělými tykadly a bez křídel, často nepohyblivé, kryté štítky
- Oligofágní a polyfágní parazité rostlin

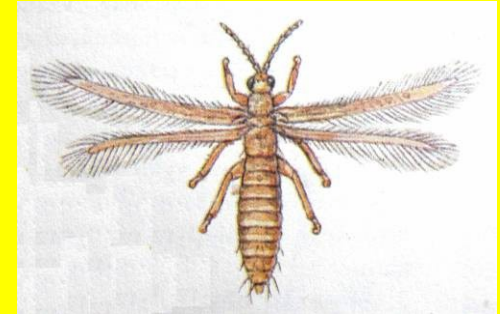
Štítenka velká (*Quadraspidotus gigas*)

Toulice kopřivová
(*Orthezia urticae*)

Řád: Třásnokřídlí (Thysanoptera)

- Drobné druhy 1-5 mm
- Bodavě sací ústní ústrojí
- Velmi úzká křídla s dlouhými třásněmi
- Neometabolie
- Specializovaní i polyfágní parazité rostlin, predátoři
- 240 druhů (4000)

Třásněnka tabáková
(*Thrips tabaci*)

Třásněnka
vojtěšková
(*Odontothrips
confusus*)

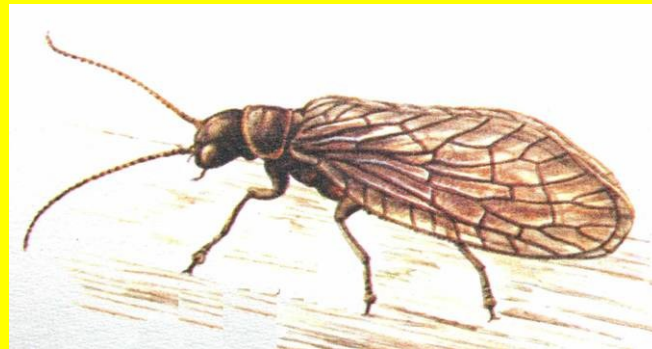

Truběnka pšeničná
(*Haplothrips tritici*)

Skupina Holometabola (proměna dokonalá)

Řád: Střechatky (Megaloptera)

- 1-3 cm
- Tmavá křídla s hustou žilnatinou střechovitě nad zadečkem
- Larvy ve vodě, dravé
- Tracheální žábry na zadečku (7 párů), nepárový koncový filament
- 4 druhy (200)

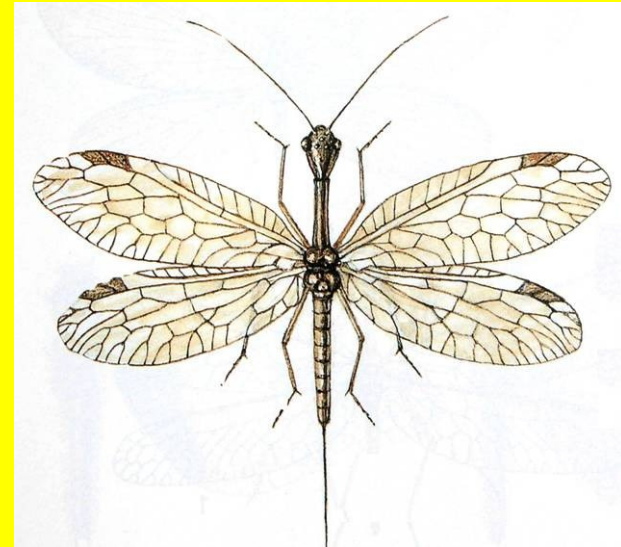
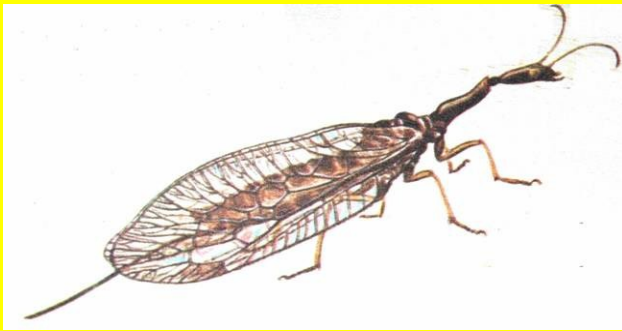

Střechatka obecná (*Sialis lutaria*)

Řád: Dlouhošíjky (Raphidioptera)

- 1-2 cm
- Nápadně protažená předohrud' a široká hlava
- Bezbarvá jemná křídla střechovitě nad zadečkem
- Larvy i dospělci predátoři
- 10 druhů (100)

Dlouhošíjka žlutohová (*Raphidia flavipes*)

Řád: Sít'okřídlí (Neuroptera)

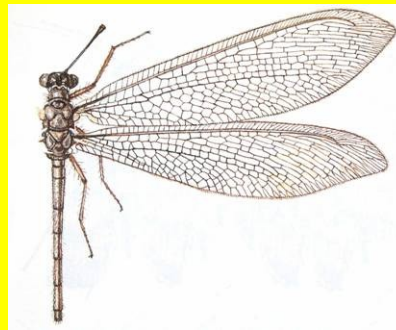
- 0,5-10 cm
- Křídla s hustou síťovitou žilnatinou střechovitě nad zadečkem
- Larvy obvykle na souši
- Larvy i dospělci predátoři
- 86 druhů (7000)

Ploskoroh
Libelloides sp.

Zlatoočka obecná
(Chrysoperla carnea)

Mravkolev běžný
(Myrmeleon formicarius)

Řád: Brouci (Coleoptera)

- 0,1-9 cm
- Přední křídla krovky, zadní blanitá, někdy redukováná
- Rozmanitý způsob života na souši i ve vodě
- 6100 druhů (400 000)

Podřád: Masožraví (Adephaga)

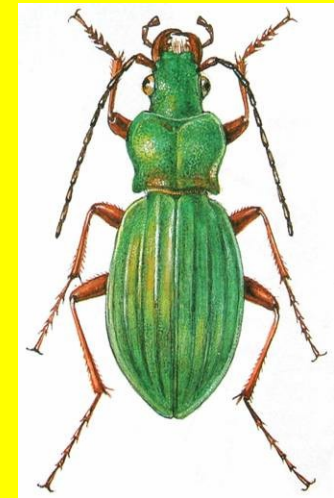
- Převážně zoofágní
- Většinou užiteční

Střevlíkovití (Carabidae)

Potápníkovití (Dytiscidae)

Potápník vroubený
(*Dytiscus marginalis*)

Střevlík zlatolesklý
(*Carabus auronitens*)

Podřád: Všežraví (Polyphaga)

- Fytofágní, zoofágní i všežravé druhy
- Různý způsob vývoje
- Pozitivní i negativní význam

Zoofágní např.

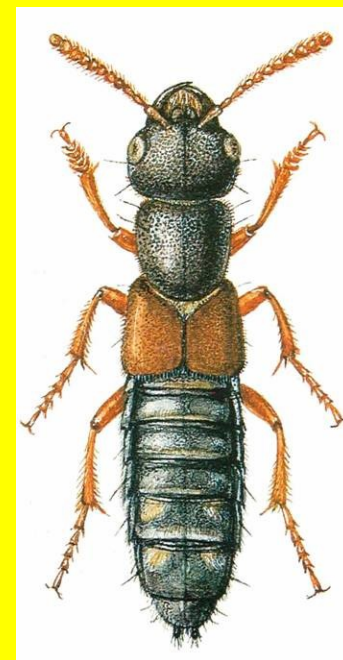
Drabčíkovití (Staphylinidae)

Páteříčkovití (Cantharidae)

Slunéčkovití (Coccinellidae)

Páteříček sněhový
(*Cantharis fusca*)

Drabčík *Staphylinus*
erythropterus

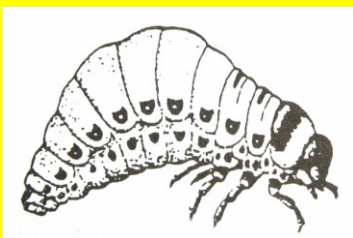

Slunéčko sedmítečné
(*Coccinella*
septempunctata)

Na listech rostlin (fylofágní) např.

Mandelinkovití (Chrysomelidae)

Vrubounovití (Scarabaeidae)

Mandelinka bramborová
(*Leptinotarsa decemlineata*)

Mandelinka topolová
(*Chrysomela populi*)

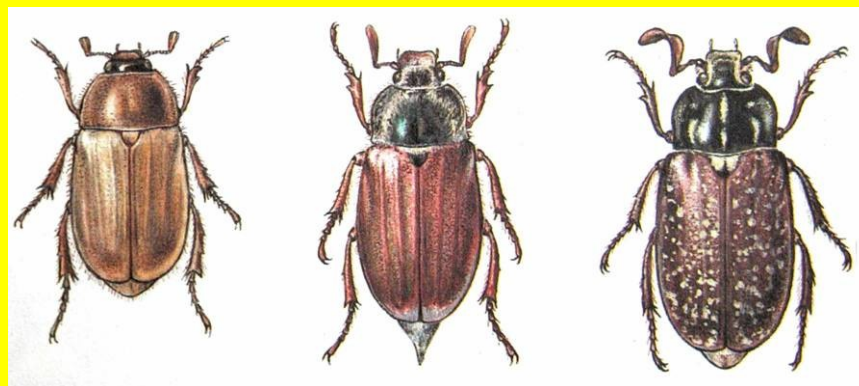

Zlatohlávek mramorovaný
(*Liocola lugubris*)

Chrobák *Copris*
lunaris

Chroustek
Amphimallon
solstitiale

Chroust obecný
(*Melolontha melolontha*)

Chroust mlynařík
(*Polyphylla fullo*)

Na kořenech, v lodyhách, květech a plodech rostlin např.

Kovaříkovití (Elateridae)

Nosatcovití (Curculionidae)

Kovařík *Athous
vittatus*

Nosatec lískový
(*Curculio nucum*)

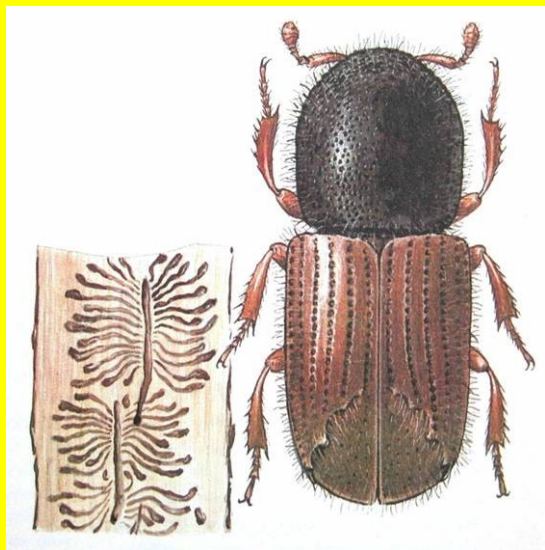
Klikoroh devětsilový
(*Liparus glabrirostris*)

Ve dřevě a lýku např.

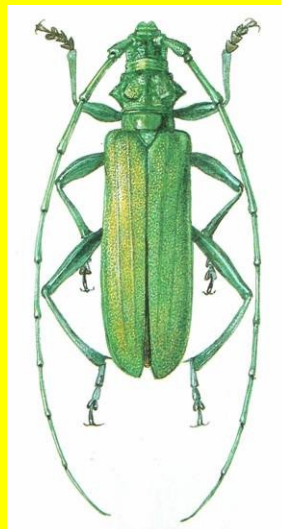
Tesaříkovití (Cerambycidae)

Kůrovcovití (Scolytidae)

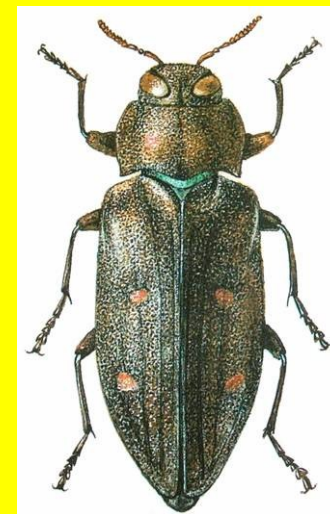
Krascovití (Buprestidae)

Lýkožrout smrkový
(*Ips typographus*)

Tesařík pižmový
(*Aromia moschata*)

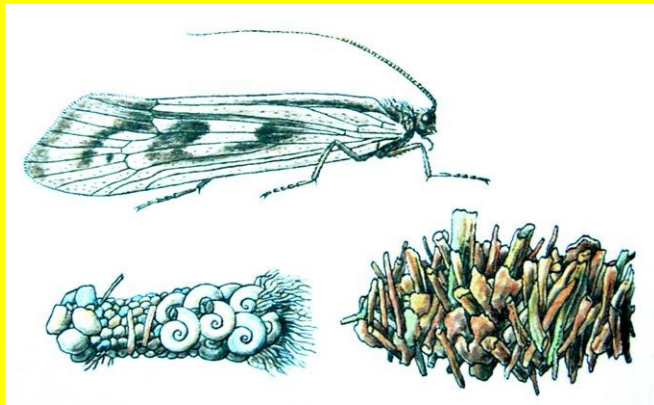

Kravec šestitečný
(*Chrysobothris affinis*)

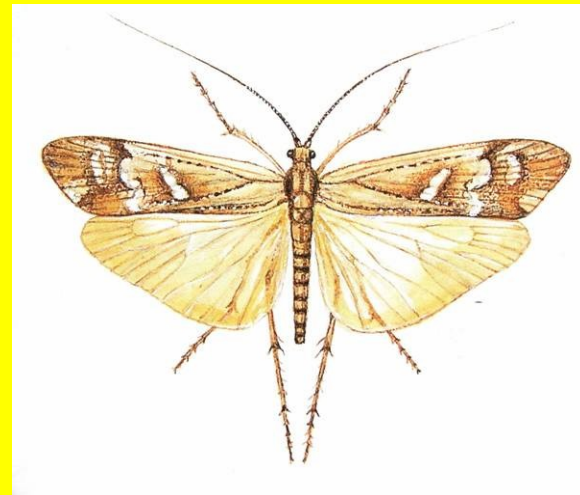

Řád: Chrostíci (Trichoptera)

- 0,3-5 cm
- Křídla pokrytá chloupky střechovitě složená na zadečku
- Larvy ve vodě, dýchají tracheálními žábrami nebo povrchem těla
- Larvy saprofágní nebo fytofágní ve schránkách nebo dravé bez schránek
- 250 druhů (5400)

Chrostík *Limnephilus rhombicus*

Chrostík *Limnephilus griseus*

Řád: Motýli (Lepidoptera)

- 0,3-15 cm
- Ústní ústrojí savé (primitivní kousací), někdy redukované
- Křídla pokrytá šupinkami
- Polypodní larvy - housenky obvykle fytofágní
- 3400 druhů (150 000)

Jasoň červenooký
(*Parnassius apollo*)

Bělopásek jednořadý
(*Limenitis reducta*)

Perleťovec červený
(*Argynnis pandora*)

Lišaj vinný
(*Hyles livornica*)

Motýli (Lepidoptera) - příklady

Bekyně mniška
(*Lymantria monacha*)

Kovolesklec kopřivový
(*Syngrapha interrogationis*)

Martináč hrušňový
(*Saturnia pyri*)

Otakárek fenyklový
(*Papilio machaon*)

Drvopleň obecný
(*Cossus cossus*)

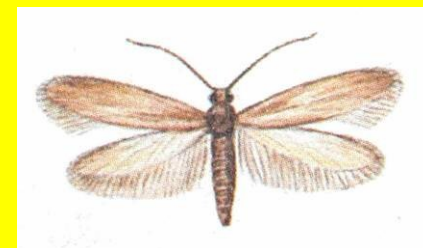
Stužkonoska dubová
(*Catocala sponsa*)

Babočka kopřivová
(*Aglais urticae*)

Chrostíkovník
(*Micropterix aureatella*)

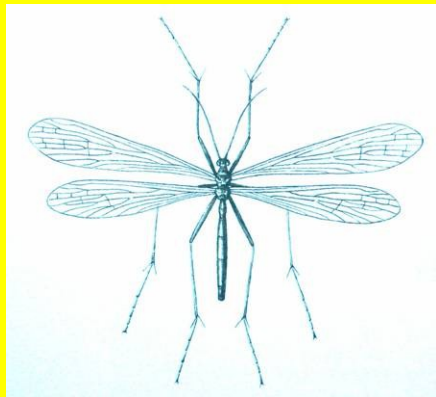

Mol šatní
(*Tineola bisselliella*)

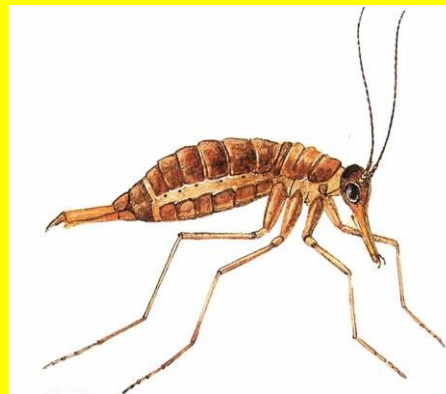

Řád: Srpice (Mecoptera)

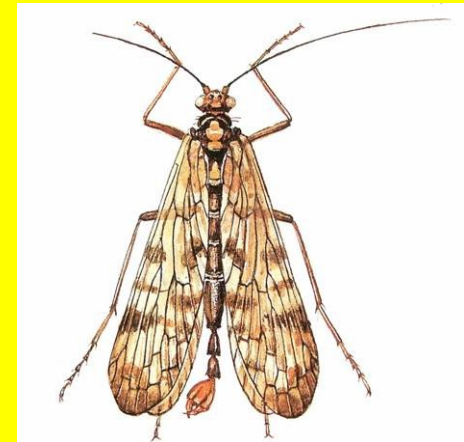
- 0,5-3 cm
- Rypákovitě prodloužená hlava
- Křídla mírně rozprostřena nebo chybí
- Larvy saprofágní, dospělci draví
- 10 druhů (350)

Komárovec tiplicový
(*Bittacus tipularius*)

Sněžnice matná
(*Boreus hiemalis*)

Srpice skvrnitá
(*Panorpa germanica*)

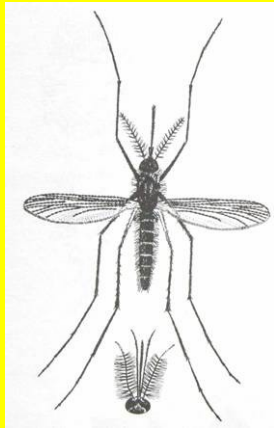
Řád: Dvoukřídlí (Diptera)

- 0,3-5 cm
- Savé, bodavě savé nebo lízavě savé ústní ústrojí
- Zachován pouze 1. pár křídel, 2. pár přeměněn v tzv. kyvadélka
- Rozmanitý způsob života i obývané prostředí
- Larvy fytofágní, zoofágní, parazitické nebo saprofágní
- 7800 druhů (150 000)

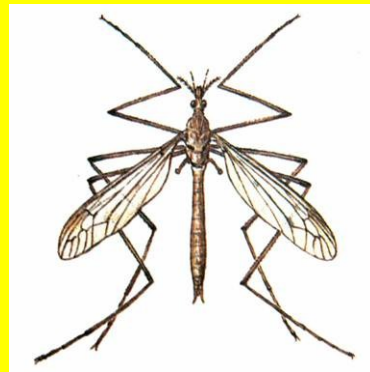
2 nebo 3 podřády

Podřád: Dlouhorozí (Nematocera)

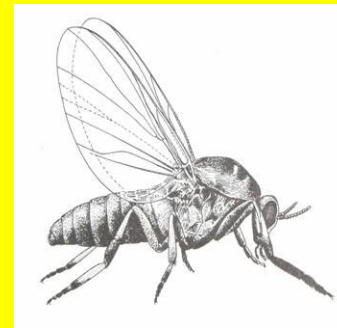
- Dlouhá tykadla (více než 6 článků)
- Nápadně dlouhé nohy
- Larvy apodní eucephalní nebo hemicephalní s kusadly umístěnými horizontálně
- Mumiová kukla

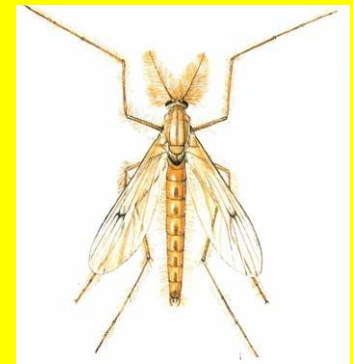
Komár útočný
(*Aedes vexans*)

Tiplice zelná
(*Tipula oleracea*)

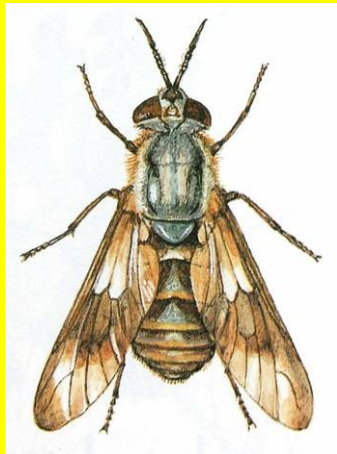
Muchnička zdobená
(*Odagmia ornata*)

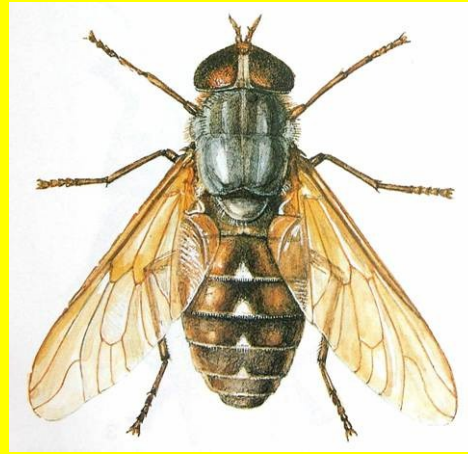
Pakomár kouřový
(*Chironomus plumosus*)

Podřád: Rovnošví (Orthorrhapha)

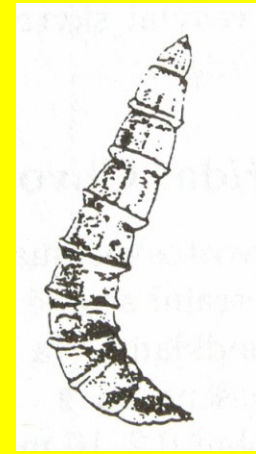
- Krátká tykadla (maximálně 6 článků)
- Larvy apodní hemicephální s kusadly umístěnými vertikálně
- Mumiová kukla se otvírá podélným švem

Bzikavka
Chrysops relictus

Ovád hovězí (*Tabanus bovinus*)

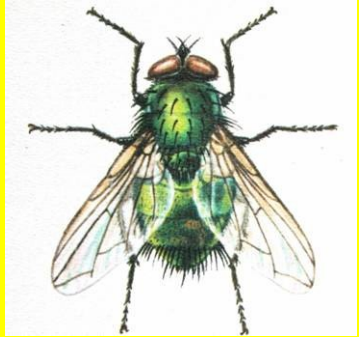

Podřád: Kruhošví (Cyclorrhapha)

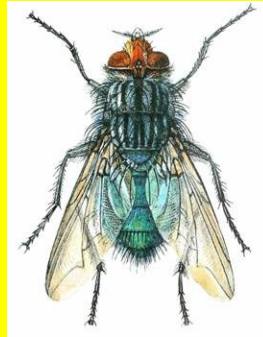
- Krátká tykadla (méně než 6 článků)
- Larvy acephalní
- Kukla volná v pupariu, které se otvírá kruhovým švem

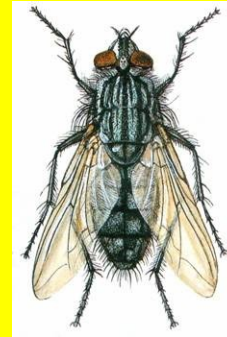
Moucha domácí
(*Musca domestica*)

Bzučivka zlatá
(*Lucilia caesar*)

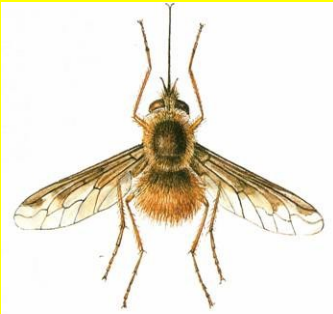
Bzučivka rudohlavá
(*Calliphora vomitoria*)

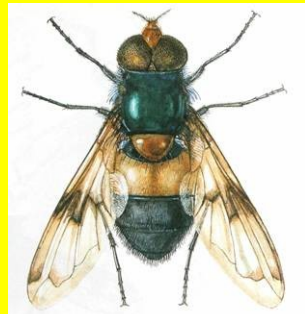
Masařka obecná
(*Sarcophaga carnaria*)

Kuklice červenonohá
(*Echinomyia fera*)

Dlouhososka velká
(*Bombylius major*)

Pestřenka prosvítavá
(*Volucella pellucens*)

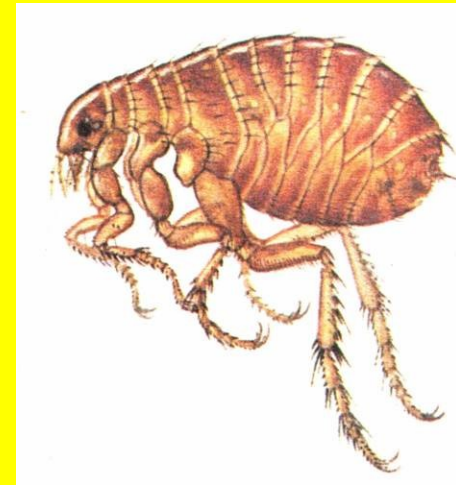
Střeček rudohlavý
(*Cephenemyia auribarbis*)

Vrtule třešňová
(*Rhagoletis cerasi*)

Řád: Blechy (Siphonaptera)

- 2-6 mm
- Bodavě sací ústní ústrojí
- Druhotně bezkřídlí
- Tělo bočně zploštělé
- Hrudní články volné
- Zadní nohy skákací
- Krevsající ektoparazité ptáků a savců
- Larva apodní eucephalní, saprofágní
- 80 druhů (1600)

Blecha obecná
(*Pulex irritans*)

Řád: Blanokřídlí (Hymenoptera)

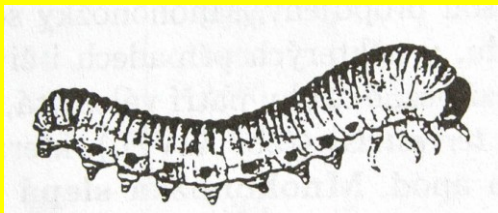
- 0,5-60 mm
- Ústní ústrojí kousací, někdy i lízací
- 2 páry blanitých křídel
- 1. článek zadečku srostl s hrudí
- Častá partenogeneze
- Rozmanitý způsob života i potravní nároky
- 6400 druhů (120 000)

2 podřády

Podřád: Širopasí (Symphyta)

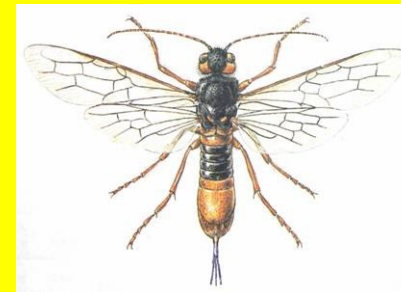
- Zadeček není v přední části zaškrcen
- Larvy polypodní, méně oligopodní
- Larvy fytofágní (fylofágní, fruktivorní, xylofágní)

Pilátka rodu
Dolerus

Paličatka březová
(Cimbex femorata)

Bodruška obilná
(Cephus pygmaeus)

Pilořitka velká
(Urocerus gigas)

Podřád: Štíhloпасí (Apocrita)

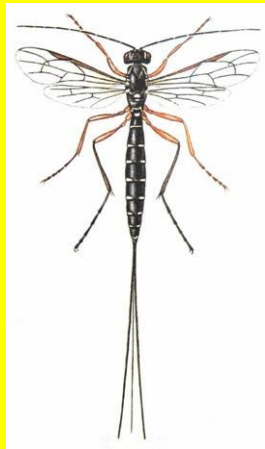
- 2. (3.) článek zadečku silně zaškrcený - stopka
- Larvy apodní eucephalní

Kladélkatí (Terebrantia)

- Samice mají kladélka
- Fytofágové a parazitoidi

Lumek rodu
Ophion

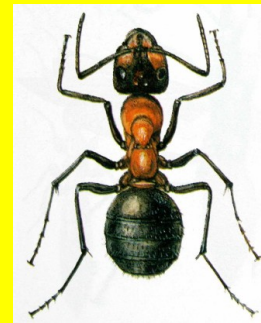
Lumek veliký
(*Rhyssa*
persuasoria)

Sršeň obecná
(*Vespa crabro*)

Žahadloví (Aculeata)

- Samice má žihadlo
- Sociálně žijící druhy

Mravenec lesní
(*Formica rufa*)

Mravenec rodu
Myrmica

Čmelák zemní
(*Bombus terrestris*)